

HALK EĞİTİMİ MERKEZLERİ ETKİNLİKLERİNİN YÖNETİMİ *

Doç. Dr. Meral TEKİN **

Son yıllarda halk eğitimi, toplumdaki öneminin giderek artmasına koşut olarak, önemli bir araştırma alanı olarak kabul görmeye başladı. Aşağıda halk eğitimi merkezleri etkinliklerinin düzenlenmesi ve yürütülmesinde başvurulan uygulamalar ve karşılaşılan sorunlar hakkında bir durum saptaması yapmayı ve bu doğrultuda öneriler getirmeyi amaçlayan "Halk Eğitimi Merkezleri Etkinliklerinin Yönetimi" konulu araştırma (Tekin, 1990) özetlenerek sunulmaktadır.

Problem ve Amaç

Örgün eğitim dışı eğitim etkinlikleri, tüm Dünyada çeşitli adlar altında, her toplumsal dönemin özelliklerine uygun işlevler yüklenerek devam edegelmektedir. Özellikle 1960'lardan sonra eğitimin yaşam boyu devam eden bir süreç olarak algılanması bu tür eğitim etkinliklerinin önemini giderek artırmıştır.

Ülkemizde okul dışı eğitim etkinlikleri daha çok halk eğitimi, yaygın eğitim, yetişkin eğitimi gibi adlarla anılmakta, bu kavramlara kimi zaman aynı anlamlar, kimi zaman farklı anlamlar yüklenmesine karşılık çoğunlukla eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Halk eğitimi en genel anlamda "yetişkinlere ve okul dışındakilere yönelmiş düzenli, dizgeli ve örgütlü bir eğitim çabasıdır" şeklinde tanımlanabilir (Geray, 1978, s.1).

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) yetişkin eğitimi adı altında şu tanıımı önermektedir. (1975, s. 13) :

Yetişkin eğitimi, zorunlu öğrenim çağının dışına çıkmış ve asıl uğraşısı artık okula gitmek olmayan kimselerin, hayatlarının her hangi bir aşamasında duyacakları öğrenme ihtiyacını veya ilgiyi tatmin etmek üzere, özellikle düzenlenen faaliyetleri ya da programları kapsar.

Unesco tarafından yapılan tanımlamada ise yetişkin eğitimi (1985, s. 68) :

İçeriği, düzeyi ve yönetimi ne olursa olsun ve ister okullarda, kollejerde, üniversitelerde veya çıraklıkta uygulanan ilköğretimin uzantısı bir eğitim olarak düşünölsün veya o eğitimin yerini tuttuğu varsayılsın, yetişkin olarak düşünölen kimselerin, yeteneklerini geliştirmelerine, bilgilerini artırmalarına, teknik veya mesleki yeterliklerini veya bu yetenek, bilgi ve yeterliliklerine yeni bir yön vermelerine, tutum ve davranışlarını hem kişisel gelişme bakımından,

* Araştırma Özeti

** A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Halk Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi

hem de dengeli ve bağımsız bir toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmeye katılma bakımından değiştirmelerine imkan sağlayan düzenli eğitim süreçlerinin tümüdür.

Türkiye'de yasal tanımlama ise (Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği, 1982, m:7):

Örgün eğitime hiç girmemiş ya da herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademedен çıkmış bireylere; gerekli bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak için örgün eğitimin, yanında veya dışında, onların ilgi istek ve yetenekleri doğrultusunda ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerini sağlayıcı nitelikte, çeşitli süre ve düzeylerde yaşam - boyu yapılan eğitim - üretim - rehberlik ve uygulama etkinliklerinin tümüdür.

şeklindedir.

Halk eğitimi etkinliklerinin ya, devlet okulları sistemi tarafından ya da ayrı bir örgütlenme ile yetişkinlerin özelliklerine göre oluşturulmuş özel merkezlerde yürütüldüğü görülmektedir.

Ülkemizde halk eğitimi etkinliklerinin en yaygın olarak yürütüldüğü kurumlar "halk eğitimi merkezleri"dir.

Halk eğitimi merkezleri; Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliğinin 12. maddesinde "illerin merkez ve diğer ilçeleri ile köy - kent merkezlerinde Bakanlıkça açılan yaygın eğitim kurumlarıdır" şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı yönetmeliğin 13. maddesi halk eğitimi merkezlerinin bağlı köy ve kasabalarla birlikte toplam nüfusu a) 50.000 e kadar olan ilçelerde ve köy - kentlerde en az bir yönetim odası ile bir dersliği, b) 50.000 - 200.000 arasında olan ilçelerde en az bir yönetim odası ile iki dersliği, c) 200.000'den yukarı olan ilçelerde en az iki yönetim odası ile üç dersliği olan yapılarda açılacağı belirtilmektedir.

Ülkemizdeki 713 il ve ilçe merkezlerinde halk eğitim merkezi bulunmaktadır. Bu merkezlerde 1987 - 1988 öğretim yılında 1.011.714 kursiyer eğitim görmüştür. (MEB, 1990, s. 39).

Halk eğitimi merkezleri, okuma - yazma programları, meslek kursu programları, sosyal kültürel kurs programları düzenlemekte, bunun yanı sıra sosyal - kültürel uygulamalara da yer verilmektedirler.

Tanımlarından da anlaşılacağı gibi halk eğitim merkezlerinin yöneldiği hedef kitle oldukça geniş tutmaktadır. Halk eğitimi merkezleri etkinliklerinden yararlananların özellikleri ile ilgili istatistiki veriler incelendiğinde ise kısaca şunlar gözlenmektedir :

Katılanların % 87'sinin genç kız ve kadın olduğu, bunların % 64'ünün 15-22 yaş grubunda olduğu, 45 ve daha yukarı yaş grubunda olanların eğitim etkinliklerine katılma oranının % 1'in altında olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi açısından büyük çoğunluğu (% 66) ilkökul mezunları oluşturmaktadır. Katılanların % 1'i yüksek okul mezunudur. (Aynı, s. 21).

Halk eğitimi merkezleri etkinliklerine katılanların özellikleri açısından belirli kategorilerde yoğunlaşmalar göstermesi, halk eğitimi merkezlerinin hedef kitle-sine ulaşmada yetersizlikleri olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Halk eğitimi merkezlerinin genelde yetişkinlere dönük hizmet üretmesi, örgün eğitim kurumlarından farklı örgütlenmelerini, farklı yönetsel uygulamala-ra başvurmalarını gerektirir. Bu yönetsel uygulamalarda " etkinliklerin yönetimi" ile ilgili işlevler ayrıcalıklı bir öneme sahiptir.

Halk eğitimi merkezlerinin, ikinci bölümünde açıklandığı gibi, halk eğitimi örgütlerine özgü özellikleri taşıması, çevre eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda program seçenekleri sunulması; çevre ile en etkili iletişim kanallarının belirlenerek, uygun bir iletişim mekanizmasının kurulması; programların amaca ulaşip ulaşmadığının değerlendirilmesi; kaynakların sınırlılığı göz önünde bulundurularak ek kaynakların harekete geçirilmesi gibi işlevlerin, etkinliklerin düzenlenmesine ve yürütülmesine temel alınmasını gerektirir. Bir halk eğitimi örgütünün başarısı çevre ile etkileşiminin yoğunluğuna ve dolayısıyla sistemin açıklık derecesine bağlıdır.

Bugüne kadar halk eğitimi ile ilgili yapılan araştırmalar, daha çok katılanların kişisel özellikleri, amaç ve beklentileri, katılmada karşılaştıkları sorunlar gibi konuları ele alana katılma araştırmalarıdır. Etkinliklerin düzenlenmesi ve yürütülmesinde başvurulan uygulamaları ve karşılaşılan sorunları konu eden araştırma yapılmamıştır.

Halk eğitimi merkezlerinin, halk eğitiminin amaç ve işlevleri doğrultusunda geliştirilebilmesi, etkinliklerin düzenlenmesi ve yürütülmesi ile ilgili mevcut durumun belirlenmesini de gerektirir. Bu nedenle araştırmamızda halk eğitimi merkez müdürlerinden, etkinliklerin düzenlenmesi ve yürütülmesinde başvurulan uygulamalar ve karşılaşılan sorunlar hakkında bilgi alınarak, bu kurumların geliştirilmesine yönelik öneriler getirilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma örneklemini 713 halk eğitimi merkezinden (1990) " oranlı tabaka örnekleme" tekniği ile alınan 222 ilçe, 28 il merkezi olmak üzere 250 halk eğitimi merkezi müdüründen oluşmuştur. Araştırma için gerekli verilen bu örneklem üzerinde uygulanan " bilgi toplama aracı" ile sağlanmıştır.

Bilgi toplama aracının ilk beş sorusu ile merkez müdürleri hakkında bazı kişisel bilgiler edinilmiştir. Aracın bir kısmı mevcut durumu belirlemek amacıyla beşli derecelendirme ölçeğine göre oluşturulmuş soru maddelerinden oluşmaktadır. Bazı sorular ise beşli derecelendirme ölçeğine göre, olan durum ile, olması gereken durum arasında karşılaştırma olanağı verecek şekilde düzenlenmiştir.

Verilerin istatistiksel bilgilere dönüştürülmesinde, betimsel istatistiğin, yüzde, frekans dağılımları ve aritmetik ortalama tekniğinden, anlam çıkartıcı istatistiğin "t" testi tekniğinden yararlanılmıştır.

Sonuçlar

1. Merkez müdürleri hakkında kişisel bilgiler incelendiğinde en çarpıcı bulgunun, eğitim özgeçmişleri ile ilgili olduğu, büyük çoğunluğun, ilkokul ya da ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştiren okullardan mezun oldukları görülmektedir. Halbuki Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliğinin 29. maddesinde merkez müdürlerine verilen görevler halk eğitimi alanında uzmanlık eğitimi görmüş olmayı gerektirmektedir. Aynı yönetmeliğin yöneticilerin seçilme ve atanmalarına ilişkin 37. maddesinde " Fakülte ve yüksek okulların halk eğitimi bölümünü bitirmiş olanlarına, halk eğitimi konusunda araştırması ve yapıtı bulanlara, halk eğitimi alanında yüksek lisans ve doktora yapmış olanlara çeşitli ağırlıkta ek puanlar verileceği öngörülmektedir. Uygulamada bu maddenin iki nedenden dolayı işlemediğini söyleyebiliriz. Biricisi; sözü edilen türde elemanların sayı olarak sınırlılığı, ikincisi; meslekte esas öğretmenliktir" anlayışının uygulamaya hakim olmasıdır.

2. Halk eğitimi kurslarına katılanların cinsiyet açısından bayanlar, eğitim düzeyi düşük olanlar, yaşça daha genç olanlar gibi belirli kategorilerde yoğunlaştığı görülmektedir. Eğitim öncelikleri açısından konuya yaklaşıldığında böylesi eğilimlerin olumlu olduğu söylenebilir. Ancak araştırma bulguları böylesi bir sonucun, önceliklerle ilgili olmaktan çok programların niteliği ve sunuluş tarzı ile ilgili olduğunu göstermektedir.

3. Köylerde yaşayanların eğitim giderlerini karşılayamaması, köylerde daha çok eğitim kursu açılmamasının en önemli nedeni olarak, ortaya çıkmıştır. Halk eğitim ile ilgili pek çok araştırma, katılma engellerinden birisinin "katılan açısından maliyetin yüksekliği " olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmamız da hedef kitlenin belirli bir kesiminde, böylesi bir nedenin varlığı merkez müdürlerinin gözlemleri ile ortaya konmuştur.

4. Halkın daha çok "iş ve istihdama yönelik kurslar" ın açılması yönünde istekte bulunduğu görülmekte, bu tür kursların halk eğitimi merkezleri etkinlikleri içinde ağırlıklı olmadığı bilinmektedir. Kurs istemleri içinde bilgisayar, elektronik, elektrik gibi güncellik taşıyan meslek alanları ağırlıktadır.

Merkezlerin yaklaşık % 70 'inde halkın istemesine rağmen açılmayan kurs türleri bulunmaktadır. Bu kursların açılmamasında, gerekli aracın- gerecin sağlanmaması, o branşta öğretmen bulunamaması, gerekli durumlarda ders ücretinin rol oynadığı görülmektedir.

5. Merkezlerin sunduğu hizmetlerin daha çok kurslarla sınırlı olduğu görülmektedir. Halbuki çağdaş yetişkin eğitimi yaklaşımı yetişkin eğitimi kurumlarının, hizmet ettiği çevre ile yakın etkileşimde bulunan, Eğitim kurumuna ya-

üzere eleman yetiştirmek için üniversitelerin ilgili birimlerindeki halk eğitimi bölümlerinin sayısı artırılmalıdır. Mevcut personelin halk eğitimi alanında hizmet - içi eğitimi gerçekleştirilmelidir.

3. Halktan gelen kurs taleplerinin karşılanamama nedenlerinden birisinin ders ücretlerinin düşüklüğü nedeni ile ücretli öğretmen sağlayamama olduğu görülmektedir. Bu nedenle özendirici bir ücret sisteminin getirilmesi, alana, yerli nitelikte, öğretmenlerin katkısını sağlayabilir.

4. Halk eğitiminde ihtiyaca dönüklük ilkesinin gerçekleştirilebilmesi için, çevre ihtiyaçlarının belirlenmesi, bu ihtiyaçlar doğrultusunda program seçeneklerinin sunulması, kursların değerlendirilmesinin yapılması gibi uzmanlık gerektiren görevleri yerine getirecek elemanların merkezlerde istihdamı sağlanmalıdır.

5. Halkın maliyeti nedeniyle kursa katılmaması durumunu ortadan kaldırmak üzere, kurs giderlerinin devlet tarafından karşılanması çareleri aranmalıdır.

6. İş ve istihdama yönelik kursların mevcut kurslar içindeki ağırlığının artırılması için gerekli önlemler alınmalıdır.

7. Halk eğitimi merkezi - çevre etkileşimini artırabilmek için merkezlerde iletişim birimleri (rehberlik, danışma, halkla ilişkiler gibi) kurulmalı ve bu birimlerde, göreve uygun nitelikte personelin istihdam edilmesi sağlanmalıdır.

8. Milli Eğitim Bakanlığı, okul müdürlüklerinin bina araç - gereç vb. olanaklarından, halk eğitimi merkezi etkinliklerinde yararlanılabilmesi için zorlayıcı önlemler alınmalıdır.

9. Halk eğitimi merkezlerinde bir kursun açılabilmesi için on kursiyer bulunması koşulu kaldırılmalı, özellikle yerleşim birimlerinin dağınık olduğu, kırsal kesimde böyle bir ölçüt kesinlikle aranmamalıdır.

10. Sadece belirli kursların açıldığı, geleneksel halk eğitimi merkezi anlayışı terkedilmeli, bu kurumların, toplumun çeşitli etkinliklerinin yer aldığı bir " kültür merkezi" olarak geliştirilmeleri sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Geray, Cevat., **Halk Eğitimi.**, A. Ü. Eğitim Fakültesi Yay. Ankara: 1978.

MEB. **Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği.**, Ankara, 1982.

----- 13. Milli Eğitim Şurası : **Yaygın Eğitim, Hazırlık Dökümanı**, Ankara:1990

OECD. , "Learning Opportunities For Adults" **Eğitim Komitesi Raporu**,

Tekin, Meral. **Halk Eğitimi Merkezleri Etkinliklerinin Yönetimi.** (Yayınlanmamış Araştırma Raporu), Ankara: 1990

UNESCO. **Yetişkin Eğitimi Terimleri**, (Çeviren; Ferhan Oğuzkan), Unesco Türkiye Milli Komisyonu, 1985.